

สามเหลี่ยมไฟ สี่มุมเหลี่ยมเพชร และทฤษฎีการฉ้อฉล

ในแวดวงผู้ตรวจสอบด้านการเงิน ทุกคนต่างรู้จักกันดีถึงทฤษฎีสามเหลี่ยมฉ้อฉล ซึ่งพัฒนาโดย Dr. Donald Cressey ที่อธิบายสาเหตุทำไมผู้คนถึงทำการฉ้อฉล โดยสรุป การกระทำการฉ้อฉลจะบังเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการมาบรรจบพบกัน กล่าวคือ 1. มूलเหตุจูงใจ 2. โอกาสในการกระทำผิด และ 3. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง หากขาดองค์ประกอบที่ใดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ผู้คนก็ไม่อาจกระทำการฉ้อฉลได้ ดังนั้น ผู้บริหาร ผู้ทำหน้าที่กำกับดูแลจำเป็นต้องเข้าใจสามเหลี่ยมฉ้อฉลนี้ เพื่อให้ทราบถึงเหตุความเสียหายของการที่พนักงาน และ/หรือผู้บริหารเสียเองกระทำการฉ้อฉลในลักษณะต่างๆ กัน

“มूलเหตุจูงใจ” คือ เหตุผลที่ผู้คนกระทำการฉ้อฉล ส่วนใหญ่มักจะเป็นอารมณ์หรือแรงปรารถนาบางประการที่เกี่ยวข้องกับความโลภ ยกตัวอย่างเช่น การที่มีรสนิยมนสูงกว่ารายได้ การที่เสียใจในอดีต ความจำเป็นทางการเงินที่เร่งด่วนปัจจุบันบางประการ นิสัยติดการพนัน เป็นต้น แม้ว่าความโลภจะเป็นปัจจัยหลัก แต่ทว่าบางครั้งเรื่องของการแก้แค้น และกรียัดติดในอดีตตามีบทบาทสำคัญเหมือนกัน หลากๆ กรณีพนักงานผู้บริหารอาจรู้สึกโกรธและแค้นตรึงกับกิจการจากความรู้สึกลึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมบางประการ หรือบางคนคิดว่าตนเองเก่งและไม่มีใครสามารถหยุดยั้งหรือตามเขาทันได้ มूलเหตุจูงใจที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

“ การกระทำการจ้อฉลจะบังเกิดขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบที่สำคัญสามประการ มาบรรจบพบกัน กล่าวคือ 1. มูลเหตุจูงใจ 2. โอกาสในการกระทำผิด และ 3. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง หากขาดองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบใด องค์ประกอบหนึ่ง ผู้คนก็ไม่อาจกระทำการจ้อฉลได้ ”

คือแรงกดดันจากการที่ต้องทำผลงานให้ได้ตามความคาดหวังของใครบางคน เช่น ความคาดหวังในตัวเลข ผลประกอบการจากนักวิเคราะห์หลักทรัพย์ จึงเป็นแรงส่งให้ผู้บริหารทำการตกแต่งตัวเลขกำไรสุทธิที่รายงานในงบการเงิน เป็นต้น

องค์ประกอบที่สองในด้าน “โอกาส” ของการกระทำผิดมาจากหลายปัจจัย เช่น ตำแหน่งและอำนาจหน้าที่ในองค์กรที่สามารถเข้าถึงสินทรัพย์และบันทึกเอกสารบางอย่าง การควบคุมภายในที่ล้มเหลวเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิด ดังนั้น ในองค์ประกอบทั้งสามประการของสามเหลี่ยมจ้อฉล ถือว่าเรื่องโอกาสในการกระทำผิดเป็นสิ่งที่สามารถป้องกันได้โดยผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี ที่ต้องคาดการณ์และก้าวทันลักษณะของการกระทำการจ้อฉลที่อาจเกิดขึ้นได้พร้อมทั้งกำหนดมาตรการควบคุมภายในที่จำเป็นในการขจัดหรือลดโอกาสในการกระทำการจ้อฉลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

“การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง” ถือเป็นองค์ประกอบสุดท้ายที่ทำให้การจ้อฉลสมบูรณ์ เป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้กระทำผิดเชื่อมั่นว่าการกระทำของตนนั้นไม่ใช่สิ่งผิดหรือสิ่งที่ไม่ดีแต่ประการใด เหตุผลที่มักใช้เข้าข้างตนเองได้แก่ เงินที่จ้อไม่ได้มากมาสายสักเท่าไรใครๆ เขาก็กระทำผิดแบบนี้ ที่ทำไปเพราะบริษัทปฏิบัติกับเราไม่ดีเอง เป็นต้น ผู้กระทำการจ้อฉลเกือบทุกคนต่างคิดว่าเขาจะหนีรอดได้ในที่สุดและตนเองจะไม่ได้รับความเสียหายคือร้อนอะไร

มีคนเปรียบเทียบการจ้อฉล คล้ายคลึงกับไฟในหลายๆ ด้าน การที่ไฟจะจุดติดต้องมีองค์ประกอบที่จำเป็นสามประการคือ ก. ก๊าซออกซิเจน ข. เชื้อเพลิง และ ค. ความร้อน เมื่อทั้งสามส่วนมาพบกันลงตัวเกิดลุกเป็นไฟได้ ฟังก์ชันดับเพลิงทั้งหลายทราบดีว่าการดับไฟทำได้โดยกำจัดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ก๊าซออกซิเจนถูกกำจัดได้โดยใช้สารเคมีหรือทำให้ถูกแทนที่หมดไป ความร้อนดับได้โดยราดน้ำลงไป ในกองไฟ และสุดท้ายเชื้อเพลิงกำจัดได้โดยจำกัดขีดวงอาณาบริเวณของกองเพลิงหรือโดยการแยกเชื้อเพลิงออกมา

เช่นเดียวกับกับสามเหลี่ยมจ้อฉล องค์ประกอบทั้งสามเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ยิ่งเชื้อเพลิงเผาไหม้มากขึ้นเพียงใด ยิ่งต้องการก๊าซออกซิเจนและความร้อนน้อยลง และยังก๊าซออกซิเจนบริสุทธิ์มากขึ้น เชื้อเพลิงก็ไม่จำเป็นต้องเผาไหม้มากขึ้นเพื่อให้จุดไฟติด เปรียบเทียบกับการจ้อฉล หากโอกาสในการกระทำผิดเปิดกว้างขึ้น หรือมูลเหตุจูงใจสร้างแรงกดดันมากขึ้น จะส่งผลให้ไม่ต้องการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองมากนักในการกระทำการจ้อฉล ในทำนองเดียวกัน ยิ่งผู้กระทำผู้ก่อการจ้อฉลมีความไม่ซื่อสัตย์มากยิ่งขึ้น ยิ่งไม่ต้องการโอกาส หรือแรงกดดันในการเป็นมูลเหตุจูงใจมากนักในการกระทำการผิด

*David T. Wolfe and Dana R. Hermanson*¹ เสนอแนะเพิ่มเติม The Fraud Diamond (ให้พิจารณาลักษณะสี่มุมของเหลี่ยมเพชร) โดยเพิ่มเติมจากสามเหลี่ยมจ้อฉลอีกหนึ่งมุม คือ “สมรรถภาพของ

1 Cr. Journal , December 2004 Issue

ผู้กระทำการฉ้อฉล” ทั้งนี้มองจากกระบวนการคิดของคนเราที่ดำเนินตามลำดับเริ่มจาก 1. มูลเหตุจูงใจ คิดว่าตนเองต้องการหรือมีความจำเป็น ตามด้วย 2. โอกาส คือคิดว่ามีความเป็นไปได้ที่การกระทำจะประสบผลสำเร็จอาศัยจากจุดอ่อนของระบบ และต่อมา 3. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง โดยคิดว่าการกระทำนั้นคุ้มต่อความเสี่ยงหรือมีเหตุผลเพียงพอ และกระบวนการของความคิดมาจบลงที่ 4. สมรรถภาพ คือต้องคิดว่าตนเองมีคุณลักษณะคุณสมบัติและความสามารถส่วนตัวเพียงพอหรือในบางกรณีประเมินความสามารถตนเองสูงว่าจะกระทำการฉ้อฉลให้สำเร็จได้โดยง่าย

สมรรถภาพของผู้กระทำการฉ้อฉลตาม Fraud Diamond นั้น ข้อแรกคือ **ตำแหน่งหรือบทบาทตำแหน่ง** ในองค์กรที่เอื้อต่อการฉ้อฉล ยิ่งตำแหน่งสูงขึ้นยิ่งทำให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น ข้อที่สองคือมี**สติปัญญาความสามารถ** ส่วนใหญ่ผู้กระทำการฉ้อฉลมักจะมีสติปัญญาดี เป็นอย่างต่ำ บทเรียนสอนใจในที่นี้คือคนเก่งคนมีความสามารถไม่ใช่คนดีเสมอไป ข้อที่สามคือ **มีความเป็นตัวตนและเชื่อมั่นตนเองสูง**ว่าจะไม่ถูกจับได้ เป็นความอหังการส่วนตัว และสะท้อนถึงการยึดในอัตตาสูง นี่คือนิสัยบุคลิกที่เราอาจเห็นได้ชัดเจนของบุคลากรบางคนในสถานที่ทำงานทั่วไป ข้อที่สี่คือ**ความสามารถในวิชาชีพ** **ขู่เข็ญผู้อื่นให้เห็นด้วยหรือไม่ก็ให้ผู้อื่นสงสัยทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นในการฉ้อฉลของตน** ข้อนี้อาจเกี่ยวข้องกับปัจจัยเรื่องตำแหน่งในข้อแรก หรืออาจเป็นความสามารถในทางที่ไม่ชอบเช่นการใช้ความรุนแรง หรือการข่มขู่ที่จะไม่เปิดเผยความลับบางประการของผู้อื่น (blackmail) ข้อที่ห้าคือ**ความสามารถในการโหมกอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง** นี่น่าจะเป็นคุณสมบัติของนักการเมืองที่ติดเชื้อมายิ่งบุคลากรผู้บริหารขององค์กร และข้อสุดท้ายต้อง**สามารถบริหารจัดการแรงกดดันได้เป็นอย่างดี** เนื่องจากการกระทำผิดการฉ้อฉลอย่างน้อยสร้างแรงกดดันให้ผู้ที่กระทำผิดเองเสมอ ดังนั้นการทนต่อสภาพความกดดัน และทนแรงเสียดทานได้เป็นระยะเวลายาว

นานหลายปีถือเป็นสมรรถภาพที่สำคัญข้อหนึ่ง

นอกจากทฤษฎีสามเหลี่ยมฉ้อฉล และสี่มุมเหลี่ยมเพชรแห่งการฉ้อฉลแล้ว ยังมีผู้เสนอแนวคิดทฤษฎีอื่นอีกมากมาย ลองไล่เรียงให้ดูเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

■ **ทฤษฎียอดภูเขาน้ำแข็ง** อธิบายว่าการฉ้อฉลจำนวนมากมีสาเหตุมาจากการค้นพบการกระทำผิดในครั้งแรกที่เป็นจำนวนเงินไม่มากนัก จากซึ่งมีการขยายผลนำไปสู่ความเสียหายที่ร้ายแรงมากขึ้นจนนำไปสู่จุดจบของผู้กระทำผิด

■ **ทฤษฎีกินถั่ว** อธิบายว่าคนส่วนใหญ่เมื่อทานเมล็ดถั่วแล้วมักเกิดความชินต่องยิบทานต่อไปเรื่อยๆ เหมือนการกระทำผิดฉ้อฉลที่สามารถเอาตัวรอดไปได้ จึงเกิดความเพลินเพลินในการกระทำการฉ้อฉลครั้งต่อไปต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จนถั่วลี้ถอนตัวไม่ทัน

■ **ทฤษฎีปลาเน่าตัวเดียวติดเชื้อ** เป็นปรากฏการณ์กรณีผู้นำหรือผู้บริหารกระทำผิดแล้วไม่ได้รับการลงโทษ ตัดเงินเดือนลงโทษ เลยกินเลี้ยงอย่างให้ลูกน้องคนอื่นท้อแท้ในการทำความดีและเข้าร้ายอาจดำเนินรอยตามในการกระทำการฉ้อฉล ข้อตั้งข้อสังเกตว่าลักษณะนี้เริ่มเป็นปรากฏการณ์ในสังคมไทยที่แพร่ระบาดออกไปและนำไปเป็นห่วงมากในความพยายามที่จะกำจัดการฉ้อฉลให้หมดสิ้นไปจากองค์กรและสังคมโดยส่วนรวม

■ **ทฤษฎีผลไม้แขวนไว้ต่ำ** อธิบายว่าการฉ้อฉลที่ความเสี่ยงต่ำในการถูกจับแต่สามารถเกิดขึ้นบ่อยๆ จะดำเนินเรื่อยไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าการกระทำนั้นถูกจับเข้าได้วันหนึ่งในอนาคต

■ **ทฤษฎีเพิ่มโดยลบบอก** เป็นแนวทางในการป้องกันการฉ้อฉลคือให้ทำการไล่พนักงานที่กระทำการฉ้อฉลออกไปในทันทีเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม ก่อนที่เขาหรือเธอจะไต่เต้าตำแหน่งหน้าที่การงานไปสู่ระดับสูงขึ้นในองค์กร และทำให้เพิ่มสมรรถภาพของการกระทำการฉ้อฉลในขอบเขตที่กว้างขวางและก่อความเสียหายจำนวนมากขึ้นได้

“ สังคมควรรับรู้ตระหนักถึงอันตรายที่แท้จริงของอาชญากรรมการฉ้อฉลโดยโจรผูกเนคไทใส่สูทในสังคมปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่ใช่อาชญากรรมที่มีลักษณะการใช้ความรุนแรงและผู้กระทำผิดก็มีลักษณะบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่ที่ส่งผลที่เกิดขึ้นภายหลังนำมาสู่ผลกระทบทางเศรษฐกิจและความหายนะร้ายแรงแก่สังคมในวงกว้างเสมอ รวมทั้งต้องใช้เวลาทรัพยากรในการเยียวยาเป็นเวลานาน ”

แต่ละแนวคิดทฤษฎีข้างต้นพยายามอธิบายปรากฏการณ์ความเป็นจริงจากมุมมองหลายด้านแตกต่างกันไป หากเรานำแนวคิดทั้งหมดมาประมวลบูรณาการเข้าด้วยกันจะทำให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังใช้เป็นแนวทางกำหนดมาตรการป้องกัน ตรวจสอบ ตรวจสอบ ป้องกัน และควบคุมการฉ้อฉลได้อีกทางหนึ่งด้วย ยกตัวอย่างเช่น ความรู้ความเข้าใจในสมรรถภาพของผู้กระทำการฉ้อฉลทำให้ผู้ตรวจสอบภายในเข้าใจในบุคลิกคุณสมบัติส่วนบุคคลของบุคลากรและผู้บริหารที่ควรจับตามองเป็นพิเศษว่ามีศักยภาพที่จะกระทำการฉ้อฉลและควรเฝ้าจับตามองเป็นพิเศษ หรืออย่างเช่น ทฤษฎียอดเขาแข็ง และทฤษฎีผลไม้แขวนไว้ต่ำช่วยย้ำเตือนให้ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลอย่าได้ละเลยกรณีฉ้อฉลเล็กน้อย หรือกรณีฉ้อฉลที่ดูเหมือนจะรอดหูรอดตาของใครๆ ระวังไปได้เปรียบเหมือนเครื่องบินรบสอดแนมศัตรูที่พยายามจะหลบการตรวจจับโดยเรดาร์ของอีกฝ่าย

สังคมควรรับรู้ตระหนักถึงอันตรายที่แท้จริงของอาชญากรรมการฉ้อฉลโดยโจรผูกเนคไทใส่สูทในสังคมปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่ใช่อาชญากรรมที่มีลักษณะการใช้ความรุนแรงและผู้กระทำผิดก็มีลักษณะบุคคลธรรมดาทั่วไปที่อยู่ใกล้บ้านเรานั้นเอง แต่ที่ส่งผลที่เกิดขึ้นภายหลังนำมาสู่ผลกระทบทางเศรษฐกิจและความหายนะร้ายแรงแก่สังคมในวงกว้างเสมอ รวมทั้งต้องใช้เวลาทรัพยากรในการเยียวยาเป็นเวลานาน หากลองไล่เรียงกรณีปัญหาการฉ้อฉลในระดับองค์กรธุรกิจ ในหน่วยงานภาครัฐ ในระดับประเทศ ในระดับภูมิภาค ในระดับสากลต่างล้วนมีปัญหาเรื่องจริงในเรื่องนี้แทบทั้งสิ้น ความพยายามผลักดันการป้องกัน การตรวจจับ และการสืบสวนการฉ้อฉลให้เป็นวาระแห่งสังคมหรือวาระแห่งชาติไม่ใช่เพียงแค่วาระของคณะกรรมการบริษัทน่าจะเป็นทางออกหนึ่งของการแก้ไขปัญหาคือเป็นภัยคุกคามแอบแฝงในปัจจุบัน

UAP